

TEKNOLOJİ, İSTİHDAM VE EĞİTİM ARASINDAKİ İLİŞKİ

*Ebru ÇETİN GÜLER

Abstract: The main purpose of this paper is to explain the relationships between education, employment and technology. This essay is concerned with the changing structure of labor force and the relationship of employment in today's world economic market relations. In Turkey employee profiles, technology and education structures are different from those of developed countries. When we compare educational system to developed countries, it has great differences. The basic principles of education and training have to be based on learning by doing. Education is a central element for Turkish economic system. In order to manage effectively the process of change, we need to develop the skills of workers. Today, information technology requires skill of interaction with the new technology.

Keywords: technology, employment, education, labor force

* Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi.

İkibinli yıllara yaklaştığımız dünyada bilginin ön plana çıkması giderek toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son yirmi yıl içinde iletişim ve bilgi teknolojisinin gelişimi özel yaşamda ve istihdam alanında bir çok değişimlere sahne olmuştur.

Dünyada her alanda yaşanmaya başlanan değişim, eğitimin önemini ortaya çıkarmıştır. Eğitimin değişime uyum sağlayacak bir anlayışla düzenlenmesinin gerekliliği yanında hızlı bir dönüşüm sürecine girmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Eğitim ve bilgilenme sürecinin okulla sınırlı kalmaması nedeni ile yaşam boyu eğitim anlayışının yaygınlaştığı ve toplumun işleyişinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Eğitim kurumu sadece okul sistemini kapsamayıp, toplumdaki pek çok diğer kurumlarla da ilişkilidir. Bunlardan birisi de, endüstrileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişimine bağlı olarak, işgücü, istihdam ve üretim ilişkilerindeki sürekli bir değişimi içeren ekonomi kurumudur.

Bilginin tüm kaynakları harekete geçiren bir güç olması ve eğitim, bilim ve teknolojinin endüstri toplumunda yaşanan yapısal dönüşümün arkasında bulunan en önemli unsurların başında gelmesi nedeni ile, gelecekte insan kaynaklarına yapılan yatırımların da önemi çok büyük olacaktır. Bilginin bir sermaye ve zenginlik yaratan kaynak haline geldiği ekonomik ilişkilerle birlikte eğitimin sosyal amacı ve niteliği de ciddi bir biçimde tartışılmaya devam edilecektir.

Bu makalede globalleşen dünyada işgücünün değişen yapısı, eğitim, teknoloji ve istihdam ilişkilerinin günümüzdeki yansımalarının ne şekilde belirlediği ve Türkiye'ye ilişkin değerlendirmeler tartışılmaya çalışılacaktır.

TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE EKONOMİNİN DEĞİŞEN YAPISI

Yirmibirinci yüzyılda yaşanan gelişmeler toplumsal yaşamı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yönde değişime uğratabilmekle birlikte diğer pek çok etkilere de sahip olmuştur. Özellikle iletişim ve bilgi teknolojisinin göz kamaştırıcı gelişimi zaman ve mesafe birimlerini azaltıp, birbirini tanımayan binlerce insanın aynı anda etkileşime geçmesini sağlamaktadır.

Günümüzde teknoloji pek çok kişinin yerinden ayrılmadan dünyanın dört bir yanındaki kişilerle fikirlerini paylaşıp belirli kararlar almalarını çabuklaştırmaya yardımcı olmaktadır. Teknolojinin gelişimi ve uygulamaya geçirilmesiyle birlikte pek çok alandaki değişimler daha çabuk, ucuz ve kolay biçimde gerçekleşmektedir. Teknolojinin bu şekildeki hızlı yayılımı ve değişimi özellikle ekonomik alanda kendisini göstermiş ve dünyada ekonomik bütünleşmenin önemi hızlı bir biçimde değer kazanmıştır. Teknolojinin getirdiği yeniliklerin ekonomi ile ilişkili olması ve ekonomik ilişkileri yakından etkilemesi sonucu, ekonomi teknolojinin yönlendirmesi altına girmiş ve gelişmeleri takip edemeyen toplumlar bu alanda sıkıntıya girmişlerdir. Teknolojik gelişme ile daha az emek harcayarak daha fazla tasarruf sağlayan ve mümkün olan en

yüksek kazancı yakalamaya çalışan insan, gün geçtikçe yeni teknolojiler üretme uğraşısı içine girmektedir. Toplumların gelişim ve kalkınmaları, yeni teknolojileri geliştirme ve bunları sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantılarına geçirme çabalarıyla mümkün olmaktadır. Bu noktada teknolojinin artan bir biçimde bireyler üzerindeki baskısı ve onları kontrol altına alıp özel yaşam alanına müdahale etmesi, bir takım problemleri de ortaya çıkarmakta, bu durum çeşitli yazarlarca tartışmaya sunulmaktadır. Kitle üretiminin yapıldığı ve standartlaşmaya dayanan üretim ilişkilerinin yerine günümüzde çok farklı ileri teknolojilerinin kullanıldığı ve esnek üretim biçimine dayanan istihdam alanlarının yaygınlaşması, daha çok globalleşmenin getirmiş olduğu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. ”(Koray, 1996:750) Teknoloji ve bilginin toplumun her alanında etkin bir biçimde dağılımını sağlayan ülkelerin aynı zamanda yeni istihdam alanlarını da sağladığı bilinmektedir. Bu tür yeni istihdam alanları ise nitelikli işgücünü gerekli kılmakta ve istenen nitelikteki işgücünün yetiştirilmesinde teknolojiyi kullanıp işyaşamının her alanında aktif olarak kullanabilme çok önemli olmaktadır. Teknolojik değişimlerin ekonomi dolayısı ile işgücü üzerindeki etkilerinin niteliği ya da yönü konusunda ise değişik görüşler söz konusudur. Bu durum aslında teknolojinin doğası ve etkisi konusunda yapılan tartışmaların bir uzantısı şeklinde gerçekleşmektedir. “Dünya ekonomisi özellikle de para ve krediden oluşan “sembol ekonomisi” daha şimdiden ulusal niteliği olmayan uluslararası topluluklardan biri haline gelmiştir. ” (Drucker, 1993:263) Bugün uluslararası sermayenin ulaştığı boyutlar ona çok büyük oranda güç sağlarken uluslararası ticaretin de hızla arttığı bir dünyada yaşamaktayız. Artık ulusal ekonomiler uluslararası sermaye akışını kontrol edemez duruma gelirken, rekabete dayalı pazar ekonomisinin koşullarına ayak uydurmaya, işgücü pazarında ve çalışma koşullarında pek çok değişimi uygulamaya sokmaya başlamışlardır. Bu durum teknoloji ve ekonomi arasındaki sıkı işbirliğinin, gelişmekte olan ülkeler üzerindeki baskısını da beraberinde getirdiğinin bir kanıtı olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde teknolojinin elde etmiş olduğu yaşamsal önem, bütünüyle ekonomik sistemin gereklerinden kaynaklanmaktadır. İşgücünün donanımında ve üretkenliğinin artmasında teknoloji olanaklarının kullanılması ve teknoloji politikalarının geliştirilmesi, ekonominin düzenlenmesinde önemli bir role sahip bulunmaktadır. Teknoloji politikası, ulusal teknoloji çıktısının düzey ve bileşimin yükseltmek için, genel bir toplumsal kabul çerçevesinde, hükümetlerce öngörülen önlemler ve düzenlemeler bütünüdür. Bu politika, bilim ve teknolojiye öncelik verilecek alanların saptanması, araştırmaya, geliştirmeye ayrılan kamu fonlarının bu önceliğe göre yönlendirilmesi, yine bu önceliğe göre sağlanan kamu desteği, özendirici önlemler, ticari,mali ve sınai düzenlemeler yolu ile uygulanmaktadır”(DPT, 1994a:2-3) Teknoloji üretimi ile dış ticarete rekabet gücü, ihracat ve ulusal servet birikimi arasında önemli bir ilişki söz konusudur. 1980’li yıllardan bu yana bilgi çağı olarak nitelendirilen dönemde artık “gelişmiş ülke” olarak tanımlanan ülkeler teknoloji üretebilmesine göre belirlenmektedir. “Teknoloji ile yeniliklerin araştırılması devamlı olarak sistematik ve özelleşmiş bir biçimde gelişmektedir. Yeni kurumlar ve teknolojiyi kullanan sistemler

yeni teknolojilere adapte olmaya ve bunları kullanmaya özen göstermektedir. ”(Adams, 1997:950) Teknolojideki bu şekildeki sürekli değişiklik arz-talep dengesi ile ekonomik ilişkilere yansımakta, dengelerin bozulması gerçekleştiği takdirde ise diğer sistemler de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Teknolojik gelişmelerin ekonomik sistemlerle olan entegrasyonu sadece kullanım ile gerçekleşmemekte, teknolojik gelişmeyi sağlayan bilgi birikimi, zeka ve yaratıcılığın eklenmesi ile değer kazanmaktadır. Yeni bir bilginin, üretime katkısı olduğu ve varolmayan bir faaliyeti ortaya çıkardığı ölçüde değeri vardır. Herhangi bir şirkette raporların bilgisayar aracılığı ile çıkarılması bilgi ve teknolojinin etkin olarak kullanımının sağlandığı anlamına gelmemektedir. Bilgiyi elde ettikten sonra, bilgiyi özümsemek, kullanmak ve yönlendirmek çok önemlidir. Çağımızda teknolojik bilginin çok ileri boyutlara ulaşması, bilgi üretiminin iyi bir organizasyonla ve oluşturulacak araştırma grubuyla yapılmasını gerekli kılmaktadır. Araştırmaların kişisel bir çalışma olmaktan çıkarak bir organizasyon içerisinde insan kaynağının istihdamı ve altyapısının düzenlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir

TEKNOLOJİ VE İSTİHDAM

Teknoloji ve istihdam arasındaki ilişki teknolojinin gelişmesinin bir çok yönü için geçerli olmakla birlikte karmaşık bir nitelik de taşımaktadır. Teknolojik değişim ve gelişmeler çalışma yaşamını etkileyip biçimlendirmektedir. Bilgi ve teknolojinin çalışma yaşamının her alanına girmesiyle birlikte istihdam alanında da yapısal dönüşümler kendini göstermeye başlamıştır.

Bilgi toplumu ile birlikte mal ve sermayenin globalleşmesi söz konusu iken işgücünün de globalleştiğini görmek olasıdır. Bunun yanında eğitim ve insan kaynakları yönetiminin etkin olarak gelecekte çok önemli bir yere sahip olacağı da kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin eğitim sürecinde işgücüne gerekli olan formasyonu sağlaması yönünde de taleplerini artacağı ve gerekli olan yapısal düzenlemelere gideceği beklenmektedir.

Kitle üretiminin yapıldığı ve standartlaşmaya dayanan üretim ilişkilerinin yerine çok farklı ileri teknolojilerin kullanıldığı ve esnek üretim biçimine dayanan istihdam alanlarının yaygınlaştığı günümüzde, bu durum daha çok küreselleşmenin getirmiş olduğu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Koray,1996:750) Teknoloji ve bilginin toplumun her alanında etkin bir biçimde dağılımını sağlayan ülkelerin aynı zamanda yeni istihdam alanlarını da sağladığı bilinmektedir. Bu tür yeni istihdam alanları ise nitelikli işgücünü gerekli kılmaktadır. İstenen nitelikteki işgücünün yetiştirilmesinde ise teknolojinin rolü çok önemli olmaktadır.

Teknolojik değişimlerin istihdam, dolayısı ile işgücü üzerindeki etkilerinin niteliği ya da yönü konusunda ise değişik görüşler söz konusudur. Günümüzde işgücü pazarındaki esnek ya da post-fordist üretim sistemleri özellikle yeni teknolojilerin

kullanımı ile yakından ilgilidir. Esnek uzmanlığa dayanan bu yeni istihdam alanları ise bazı yazarlar açısından verimliliğin artması ve işgücünün nitelik kazanması için gerekli olan dönüşümün sağlanmasına olanak sağlayacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu şekilde daha fazla kişiye istihdam alanı sağlanacağı düşünülmektedir.

OECD ise piyasa ekonomilerinde rekabetin yeni teknolojilerin girişini yaygınlaşmasını sağlayan temel itici güç olduğunu belirterek, teknolojik gelişmelerin ekonomik büyüme, hayat standartlarının yükselmesine olanak tanıdığı ifade etmektedir. (TISK,1994:10) Bunun yanında üretimin uluslararası boyutlara gelmesi ile birlikte dünya pazarında üretim yapmanın büyük belirsizlikleri de beraberinde getireceği ve standart dışı istihdam modellerinin ortaya çıkması ile işgücünün iş güvenliğinden yoksun olarak sömürülerinin daha da artacağını belirten yazarlar da bulunmaktadır. (Ansal,1996:651)

Çeşitli yazarlarca ifade edilen her iki görüşün de farklı doğrulukları vardır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni durumlara uyum kolay olmamaktadır. Yeterli alt yapı ve nitelikli işgücüne sahip olmayan bu toplumlar rekabet ortamına uyum sağlayabilmek için uzun çalışma saatleri ve çalışma yaşamındaki kuralılaşmayı getirirken, standart dışı istihdam modellerini de ortaya çıkarmıştır. Teknolojik gelişmelere uyum sağlamada yapılan yatırımların ekonomik yapıda getirdiği yüklerden dolayı, birim başına düşen maliyetin azalması için olabildiğince ucuz işgücü kullanımına da gidilmektedir. Diğer yandan teknolojinin yoğun olarak üretimde kullanılması ile birlikte nitelikli işgücü türlerine duyulan gereksinim de artmaktadır. Teknoloji, yeni ve gelişmiş ürünlerle birlikte yeni istihdam alanlarını da yaratabilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve istihdam alanları arasındaki ilişki çok yönlü olup, farklı açılardan olumlu ve olumsuz yönlerdeki etkileri söz konusu olabilmektedir.

Geçmişte bir teknolojik ilerleme sadece tek bir işin ortaya çıkmasından sorumlu iken günümüzde durum aynı olmamaktadır. Örneğin, otomobil endüstrisi üretimin yapıldığı fabrikalarda istihdamı artırırken aynı zamanda araba satış ağıları, sigorta şirketleri, petrol rafineleri, satış yerleri ve fastfood lokantaları gibi çok geniş bir alanda etki gösterebilmektedir. (Volti, 1992:122-132)

İstihdam ve ekonomik gelişim için uzun dönemli çalışmalar aktif olarak işgücünün karar alma mekanizmalarına katılımını da gerekli kılmaktadır. Dünya çapında bütünleşme ekonomik globalleşmenin artmasında, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi de önemli olmaktadır. Bilgi toplumu olma yönündeki çabalar, ekonomik gelişim ve verimliliği canlandırmayı teşvik etmekle birlikte yeni meslekler kadar yeni ekonomileri de yaratmaktadır. (OECD,1997) Üretimde ve bilgi teknolojisindeki gelişmeler sayesinde üretim koşullarında değişmelerin meydana gelmesi çalışma koşullarını etkilerken üretim anlayışına ve organizasyon yapısına da etki etmektedir. Organizasyonlarda çalışanlar, çalışma koşulları içerisinde yeni değerler sistemi yaratmakta, bu durum ise yeni bir grup ilişkisini oluşturmaktadır. Bireyler içinde

bulunduğu çalışma ortamı ve çevresini etkileyebildiği gibi bundan etkilenen bir kimliğe de sahip olmaktadır. Bir organizasyonda, organizasyonun kullandığı teknoloji ile çalışanların kendi aralarındaki ve yönetimle ilişkili davranışları, tutumları da birbirini tamamlayan bir bütün oluşturmaktadır. Bu bağlamda eğitimin gerekliliği ve koordinasyonunun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

EĞİTİM VE İSTİHDAM

Günümüzde yeni dönemdeki teknolojik değişimler çalışma yaşamındaki pek çok değişimi de beraberinde getirmektedir. Gelecekte insanların çok yönlü özellikler gerektiren işlerde çalışmaları söz konusu olacaktır. Bu durum ise insan ilişkilerinin ön plana çıktığı bilgi toplumu işlerinin yaygınlaşmasına neden olacaktır.

Bilgi ve teknolojinin çalışma yaşamının her alanına girmesiyle birlikte istihdam alanında da yapısal dönüşümler kendisini göstermiştir. Son yirmi yıl içinde gelişmiş ülkelerin sektörel gelişimlerine baktığımızda istihdam alanında endüstrinin payının köklü bir şekilde gerilemeye başladığı bilinmektedir. Buna karşılık hizmet ve enformasyon-bilgi sektörünün giderek güçlendiğine de tanık olmaktadır. Enformasyon toplumuna geçişin öncülüğünü yapan Amerika'da istihdam alanındaki gelişmelere baktığımızda özellikle 1960'lerden sonra hizmet sektörünün olağanüstü geliştiğini görmekteyiz. 1920 yılında istihdam içinde payı %53'e ulaşan sanayi 1976 yılında %29'a düşmüştür. 2000 yılında ise bu oranın %22'ye düşeceği tahmin edilmektedir. Aynı yılda hizmetler sektörünün payının ise %70 olacağı tahmin edilmektedir. (Bozkurt, 1997:116) İşgücüne bilgi ve beceri kazandırılmasında önemli role sahip olan eğitimin ekonomik gelişmelere olan katkısı da yadsınamayacak derecededir. "Çalışan işgücüne bilgi ve beceri kazandırılması ile sağlanacak üretim artışının ekonomik ve politik diğer kararlarla sağlanacak artıştan çok daha etkili ve sürekli olacağı düşünülmektedir. (Tatlıdil, 1993:17)

İşgücü pazarları istihdamın yapısında önemli değişiklikleri yeniden biçimlendirmiştir. Bazı iş kollarında yeni istihdam alanlarının ortaya çıkması dolayısı ile işgücünün bu tür yeni istihdam alanlarına uyum sağlamasında geliştirilecek olan politikaların mutlak suret ile eğitim politikaları ile birlikte ele alınması gerekliliğinin gelişmiş olan ülkelerde kavranması ve uygulamaya konması sonucu, dünya pazarında rekabet edebilme güçlerini hatta bu pazarın koşullarını belirleme özelliğine sahip olmalarını da beraberinde getirmiştir.

Dünya işgücü piyasasındaki nitel arz-talep dengesinin oluşturulmasına yönelik önlemler konusunda bazı eğilimlerin varlığından söz etmek de olanaklıdır. Bunlardan biri, mesleki eğitim programlarında temel ve görel olarak genel bazı yeterliliklere öncelik verilmesidir. Mesleki eğitim ve yetiştirme giderek okulların dışına taşması ve endüstrilerle bütünleşmesi, eğitim ve yetiştirme sisteminin talep kesimindeki değişimleri yakından izleyebilecek bir esnekliğe kavuşması için gerekli görülmektedir. (DPT,1994b:30)

Genel olarak ifade edersek, eğitim ve istihdamın karşılıklı etkileşim içinde bulunan bir bütünlük olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim, işgücü arzı ile işgücü talebinin nicel ve nitel olarak dengede tutulmasını sağlamak sureti ile işgücü piyasasında düzenleyici bir role sahiptir. İşgücünün niteliksel yapısının başlıca göstergelerinden birisi ve en önemlisini de eğitim düzeyi oluşturmaktadır. Nitelikli işgücü ihtiyacını sağlanabilmesi için mesleki eğitim yolu ile niteliksiz işgücünün nitelikli hale getirebilmesi ve gelişen teknoloji paralelinde yeniden eğitim programlarının oluşturulması gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE İSTİHDAMIN GENEL YAPISI

Türkiye'de istihdamın teknoloji ve eğitim ile olan ilişkisini irdeleyebilmek için öncelikle işgücü piyasasının yapı ve işleyişinin genel özelliklerini tanımlamak gerekmektedir.

Türkiye'de kırsal bölgede işgücünün büyük bir bölümü tarımsal faaliyetlerde bulunup ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmektedir. Tarım sektörünün istihdam içindeki payının %45.6 olması ülkemizdeki istihdamın yapısının diğer gelişmiş ülkelerden ne kadar farklı olduğunu göstermektedir. (DİE, Nisan 1996)

Kentsel alanlardaki işgücü piyasası başlıca iki bölüme ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, organize kesimde özel sektöre ait büyük işletmelerde ya da belirli düzeyde kurumsallaşabilmiş yine özel sektöre ait küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde genellikle sigortalı, kısmen de sendika ve toplu sözleşme düzeni içinde çalışanlarla, kamu kesiminde çalışanlardan oluşmaktadır. (DPT, 1994b:32) Kırdan kente göç sonucu bu sektörün gelişimi hızlı bir biçimde artmıştır. Çalışanların büyük bir kısmı ise sosyal güvenlikten yoksun olarak işlerini sürdürmektedir.

Türkiye'nin işgücü piyasası homojen bir yapıya sahip olamamakta ve nitelikli işgücü yetiştirmede yeterli düzeye ulaşamamaktadır. Bunun yanında eğitim politikalarının çalışma yaşamındaki politikalarla eşgüdüm içinde bulunmadığı da, yapılan uygulamalarla ortaya çıkmaktadır. DİE'nün 1996 Hanehalkı İşgücü Anketlerine göre 12 ve daha yukarı yaştaki çalışan nüfusun sektörler arası dağılımı incelendiğinde ise çalışanların %45.6'sı tarım sektöründe, %32.8'i hizmetler, %21.6'sı ise endüstri sektöründe yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde çalışan kesimin büyük bir kısmının tarım sektöründe istihdam edilmekte ve eğitim olanaklarından yararlanamamaktadır. Bu nedenle nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç da halen devam etmektedir.

Yeni teknolojilerin kullanımı işgücünün nitelik düzeyi sorununu da gündeme getirmektedir. İşgücünün niteliği teknolojinin üretim süreçlerinde her gün biraz daha önemli olmakta ve ekonominin içsel dinamiğinin artırılmasında ve ekonominin yeniden yapılandırılmasında çok büyük değer taşımaktadır. Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü artırması için tüm dünyada gerçekleşen teknolojik gelişmeyi gerçekleştirmesi

gerekmektedir. Bu durum hem ileri teknoloji kullanan sanayilere yönelinmesini hem de mevcut olan sanayilerde daha ileri teknolojilerin uygulanmasını kapsamaktadır.

Türkiye'de son yıllarda işgücü arzının hızlı bir artış potansiyeline sahip olmasına karşın, ülkemizde işgücüne katılma oranındaki düşüş kırsal kesimden kentlere göç, okullaşma oranlarının hızla artmaya devam etmesi, kentlerde gelir düzeyi yükselen ailelerde kadınların çalışma yaşamından çekilmesi ve işsizlik gibi faktörlere bağlanmaktadır. (Türk İş, 1997:47) Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı DİE'nin verilerine göre 1993 yılında %50.3 iken 1996 yılında ise %50'ye gerilemiştir. İşgücüne katılma oranındaki bu düşüşün nüfus artış hızı ile dengelenmeye doğru gideceği yönünde beklentiler bulunmaktadır.

İstihdam edilenlerin statülerine baktığımızda ise Türkiye'de ücretli kesimin istihdam içindeki oranının çok düşük olduğu, buna karşılık kendi hesabına çalışanların ve ücretsiz aile işçilerinin önemli bir paya sahip olduğunu görmekteyiz. Ayrıca varolan eksik istihdam problemi de atıl işgücünün her geçen gün daha önemli boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır. İstihdamın özellikle tarım sektöründe yoğunlaşması ve ekonominin yeterli istihdam yaratamaması nedeni ile çalışanlar buldukları işte niteliğine ve gelirine bakmaksızın çalışmak durumunda kalmaktadırlar. DİE'nin 1996 yılı verilerine göre eksik istihdamın işgücü içindeki oranı %6.2'dir. Bu oran kırsal yerlerde erkek işgücü içinde %8.1'i olarak bulunurken, kentsel alanlardaki genç ve eğitilmiş erkek nüfus içinde bu oranın %15.2 gibi yüksek bir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde DİE'nin 1996, HİA verilerine göre işsizlik oranı %5.8 olmaktadır. İşsizlik ve eksik istihdam nedeni ile atıl durumda bulunan işgücü oranı ise %12'yi bulmaktadır. Bu durum Türkiye'de istihdam alanındaki yetersizlik olgusunun boyutlarını daha kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Son yıllarda ülkemizdeki ekonomik kaynakların yeterince ve uygun olarak kullanılamaması ve bunu önleyecek yeni yapıların ve anlayışların geliştirilememesi sonucu istihdam alanında yeterli olanaklar sağlanamamaktadır. İşsizlik olgusunun çok boyutlu olduğu ülkemizde marjinal sektörün de tamamıyla ortadan kaldırılması bir hayal olarak görülmektedir. Ekonomik ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışanların yaygınlaşması işsizliğin gün geçtikçe artmasıyla pozitif bir ilişki içinde bulunmaktadır. Ayrıca yeni teknolojilerin sağladığı olanaklar ve nitelikli işgücüne taleplerin karşılanamaması dolayısı ile işsizliğin sürekli olarak gündemde kalması söz konusu olmaktadır.

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM DÜZEYİ

Ülkemizde istihdam ve eğitim durumu arasındaki ilişkiye baktığımızda, eğitim sistemimizin beceri ve meslek kazandırmaya yönelik olmaktan çok, örgün eğitim ağırlıklı olduğunu, eğitim kurumlarından mezun olan kişilerin ise edindikleri bilgi ve beceri ile tutumlarının piyasasının talep ettiği özelliklerden farklı olduğu için istihdam ve eğitim kurumu arasında bir kopukluğun yaşandığını söyleyebiliriz.

Teknoloji İstihdam ve Eğitim

Tüm dünyada artık işgücü sektörleri ve eğitim kurumları arasındaki ilişkilere çok büyük önem verildiğini görmekteyiz. Teknolojik değişimin zorunlu kıldığı örgütsel ve kurumsal değişimler işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesini de gerekli kılmıştır. İstihdam konusundaki eğitimle ilişkili sorunlar işgücü arz ve talebinin uyumundaki sorunlarla ilişkili olmaktadır. İşyerleri ve yeni teknolojilere uygun yeni iş örgütlenmelerine giderken, işlerin tanımları ve alanları değişmekte ancak eğitim sistemi buna uygun işgücü niteliklerini sunamamaktadır. Türkiye genç bir işgücüne sahip olmakla birlikte insan kaynağının gerekli olduğu eğitimi verememektedir. Ülkemizde genel eğitim düzeyine baktığımızda, 1990 Genel Nüfus Sayımında ülke okur yazarlık oranı % 80.5 iken okur yazar olmayanların oranı % 19.5 'dir. 1990 yılı itibari ile 6 yaş ve üzerindeki nüfus içerisinde erkeklerin %11.2'si, kadınların ise %28'i okuma yazma bilmemektedir. Eğitim sektörünün GSMH içindeki payı ise 1994'ten itibaren azalmaya başlamış, 1994'de %3.1 iken 1997'de %2'ye kadar inmiştir. İşgücünün eğitim düzeyini incelediğimizde, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi toplam işgücünün %56.8'i ilkokul mezunudur. Yüksekokul ve fakülte mezunu işgücünün, toplam işgücüne oranı ise 6.7'de kalmaktadır. Bu veriler bize işgücünün eğitim düzeyinin ne kadar düşük düzeyde kaldığını göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde bilgi çağından söz edildiği bir dönemde ülkemizdeki işgücünün eğitim düzeyinin ilkokul mezunlarında yoğunlaşması, daha katedilecek pek çok yolun olduğunun en iyi göstergesini oluşturmaktadır.

Tablo 16: İşgücünün ve İşsizlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

(12+yaş)Eğitim Durumu	Toplam İşgücü	İşgücü/ Eğitim	Toplam İşsiz (bin)	İşsiz/ Eğitim
Okur yazar olmayan	2.152	9.7	58	3.3
Okur yazar olup bir okul bitirmeyen	1.329	6.0	66	3.8
İlkokul mezunu	12.582	56.34	838	59.9
Orta, dengi ve meslek okulu mezunu	1.830	8.2	214	21.3
Lise, dengi ve meslek okulu mezunu	2.774	12.6	456	5.5
Yüksek okul veya Fakülte mezunu	1.468	6.7	108	6.2
Toplam	22.136	100.00	1.740	100.0

Kaynak. DİE1994 Ekim HIA Sonuçları

Ülkemizde nitelikli işgücüne duyulan talebin karşılanamaması, istihdam açısından da önemli bir sorun oluşturmaktadır. Böyle bir sorunun çözümü okul dışı eğitim ve okul-işyeri işbirliği çerçevesinde düşünülmek zorundadır. Okulların piyasa ile işbirliği içinde olması konusu da her düzeydeki mesleki eğitim için bir gereklilik olarak algılanmak durumundadır. (DPT,1994b:27) Ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin

verildiği meslek liseleri ve çıraklık eğitimini incelediğimizde, halen mesleki ve teknik eğitimin orta öğretim içerisindeki payı %40-45 düzeyindedir. Çıraklık eğitiminde ise iş hayatında bulunan bir milyon üzerindeki genç kesimin 232. 1082'si çıraklık uygulaması içinde bulunmaktadır. (Yeşil, 1998:14)

İşgücü piyasasındaki niteliksel olarak arz-talep dengesinde mesleki eğitim programlarına öncelikli olarak yer verilmelidir. Mesleki eğitimin okul dışına taşım endüstri ve hizmetler sektörü ile bütünleşmesi gerekmektedir. İşsizliğin azaltılması ve nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanabilmesi için niteliksiz işgücünün mesleki eğitim yolu ile nitelikli hale getirilmesi de önemli olmaktadır. Türkiye'de mesleki eğitimin başarılı olamamasının en önemli nedenlerinden biri de mesleki eğitim kurumlarının geri planda kalmasıdır. Mesleki eğitimin önemi ülkemizde yeterince anlaşılamamış olmakla birlikte bu konuda gerekli olan politikaların bir an önce yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında genel eğitimde verilen beceri, tutum ve davranışların işgücü pazarına transfer edilebilir olmasına da dikkat edilmelidir. Ülkemizde işgücü piyasası ile eğitim sisteminin içeriğinin bir bütün oluşturmasının, uluslararası rekabet ortamında yer alabilmesinde önemli bir adım oluşturacağı da şüphesizdir. Nitelikli ve yüksek ücrete sahip işgücü, bugünkü teknolojik uygulamaların gereklerini yerine getirmesi rekabetin önemli bir unsurunu da meydana getirmektedir.

Genel olarak ülkemizdeki işgücü, istihdam ve teknoloji ile olan ilişkilere baktığımızda gelişmiş olan ülkeler ile büyük farkların olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde uzun dönemde hizmetler sektöründeki yeni iş alanlarının "bilgiye dayalı" olarak ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. (Özkaplan,1997:119) İleri teknoloji kullanımının artması ile birlikte istihdamın hizmetler sektörüne kayışı, işgücünün mesleki kompozisyonunda ve eğitim düzeyinde değişikliklere de sebep olmaktadır. ABD ve Japonya'da toplam olarak istihdamın hizmetler sektöründeki artışı son otuz yıldaki toplam istihdam artışından daha yüksek olmuştur. (OECD, 1994:30-31) Aynı şekilde AB ülkelerinde de benzer gelişmeler söz konusu olmuştur. 1960'lı yıllarda çalışanların büyük bir kısmı endüstri sektöründe istihdam edilirken, bu oran 1980'lerde tarımla birlikte gerilemektedir. Buna karşılık 1960 yılında %37 civarında olan hizmetler sektörü istihdamı 1987 yılında yaklaşık %60'lara kadar yükselmiştir. (Bozkurt, 1997:105) Gelişmiş ülkelerdeki istihdamın hizmetler sektöründeki artışı işgücünün eğitim düzeyi ile yakından ilişkili olmakta, ülkeler arasındaki işgücü transferinde eğitimin niteliği ve düzeyi de son derece etkili olmaktadır.

Çağımızda teknolojik gelişmelere uyum sağlayacak insan kaynağının yetiştirilmesinde eğitimin sürekli olarak kendisini yenilemesi gerekmektedir. Yirmibirinci yüzyılda insanları yeni şartlara uyum sağlayabilecek şekilde eğitmek çağımızın en önemli eğitim zorunluluğu olacaktır. Bu değişim çerçevesinde ülkemizin mevcut eğitim yapısı teknolojik gelişmelere uygun olarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

SONUÇ:

Genel olarak istihdam, teknoloji ve eğitim arasındaki ilişkilere baktığımızda bunların birbirleriyle sıkı bir ilişkide olup bir bütünlük arz ettiğini görmekteyiz. Günümüzde hızlı bir değişim çağının yaşanmasının en önemli nedenleri arasında bilgi ve teknoloji kullanımının yaygınlaşması gelmektedir. Son yıllarda iletişim ve bilgi teknolojisinin gelişimi, istihdam alanında ve işgücünün niteliksel olarak gelişiminde önemli etkilere sahip olmaktadır. Bu konuda eğitim kurumunun da değişime uyum sağlayacak bir yönde gelişimini sürdürdüğü görülmektedir. Ülkemiz açısından duruma baktığımızda ise işgücünün eğitim düzeyinin düşük olduğu ve gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında ise henüz onlarla rekabet edebilecek bir duruma gelemediğimiz ortaya çıkmaktadır. Günümüzde başarılı olarak sayılan organizasyonların, teknolojik gelişmeleri yakından takip etmelerinin yanısıra klasik örgütlenme yapısı dışında yönetim biçimine sahip olan, bunun sonucu olarak da insan kaynaklarından en üst düzeyde yararlanan kuruluşlar olduğu söylenebilmektedir. Bu tür bir yapılanma ise işgücünün gelişmiş teknolojilerden yararlanabilmesi ve yaşam boyu eğitim olanaklarından faydalanabilmesini gerektirmektedir.

Yirmibirinci yüzyıla girerken Türk toplumunun mevcut eğitim yapısı teknolojik gelişmelere uygun olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Eğitim ve öğretim, toplumu bilgi toplumu olmaya hazırlayacak temel yapı taşlarının başında yer almaktadır. Bilgi çağında bilginin hızlı üretilmesi, yayılması ve kullanımı nedeniyle gelişmelere uyum sağlayabilecek nitelikte insan kaynağının eğitimi öncelikli olarak ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- ANSAL, Hacer (1996) **Fordizmden Post Fordizme Dönüşüm Anahtarı**, Petrol İş Yıllığı, Ankara.
- BOZKURT, Veysel (1997) **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, İstanbul.
- DPT, (1994a) **Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyon Raporu**, DPT yayın no. 2357, Ankara.
- DPT, (1994b) **İşgücü Piyasası Çalışma Hayatı, İstihdam ve İşsizlik Raporu**, DPT yayın no: 2371, Ankara.
- DRUCKER, P. (1993) **Yeni Gerçekler**, (çev. Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- KORAY, Meryem (1996) **Esneklik ya da Emek Piyasasının Küreselleşmesi**, Petrol İş Yıllığı, Ankara.
- OECD Report (1997) **Global Information Enfrastructure, Global Information Society**.
- OECD (1994) . **Society in Transition, The Future of Work and Leisure**.
- ÖZKAPLAN, Nurcan (1997) **Sendikal Hareket ve İşgücü Piyasalarında Yeni Eğilimler''**, Türk İş Yıllığı, Cilt2, Ankara.
- ROBERT MCC Adams (1997), **Technology and The Rest of Culture**, Social Research ,Vol. 64, No. 8.
- TATLIDİL, Ercan (1993), **Toplum ve Öğretmen**, EÜ. Edb. Fak Yayınları, İzmir.
- TİSK (1994) **Eğitim ve İnsangücü**, TİSK İnceleme Yayınları, No. 6, Ankara.
- TÜRK İŞ YILLIĞI (1997), Cilt 2, Ankara.
- VOLTI, Rudi, (1992), **Society and Technological Change**, Newyork.
- YEŞİL, Salih (1998) **Türkiye'nin İnsan Kaynakları**, "Ekonomik Forum Dergisi", Sayı 5,

SUMMARY

The main purpose of this paper is to analyze the effect of technologies on work organization and relationships between new technologies, education and labor force. Technologies are developed and applied so that we can do things not otherwise possible, or so that we can do them cheaper, faster and easier. The creation of global market offers the potential for achieving higher growth of output and employment worldwide. Today industrial and particularly post-industrial economies create demand for educated human capital, especially high-skill, technical and professional status. Because of the competition in labor market, educational system expand to provide more skills to greater numbers of individuals. The level of technology is constantly increasing in industrial and especially in post-industrial societies because of the relationships among economy, education and technology. Within the economy many roles concern the expansion and application of new knowledge to basic economic processes. Today technology and knowledge flowing from educational structures to the economy and other institutional spheres in many countries. In Turkey employee profiles, technological structures and educational system are different from developed countries. It is clear that education must become a matter of our country .